

Голові разової спеціалізованої вченої ради
Національного університету «Одеська політехніка»
Міністерства освіти і науки України за
спеціальністю 281 «Публічне управління та
адміністрування» доктору наук з державного
управління, професору Марущаку В.П.

РЕЦЕНЗІЯ

офіційного рецензента, доктора наук з державного управління, професора кафедри публічного управління та регіоналістики Навчально-наукового інституту публічної служби та управління Національного університету «Одеська політехніка» **Миколайчука Миколи Миколайовича** на дисертацію **Лиховідової Ірини Едуардівни** *«Формування механізму забезпечення державних гарантій корпоративного управління в Україні»*, подану до захисту в разову спеціалізовану вчену раду Національного університету «Одеська політехніка» на здобуття ступеня доктора філософії з галузі знань 28 «Публічне управління та адміністрування» за спеціальністю 281 «Публічне управління та адміністрування».

1. Актуальність теми дисертації.

Рівень розвитку корпоративного управління країни є дійсним показником розвитку її економіки, що впливає на її ринкову капіталізацію. Окремі компанії в Україні намагаються адаптувати кращі зразки зарубіжної практики корпоративного управління. Часто виключно за власною ініціативою, інколи – з примусу регулюючих органів. Недостатній рівень корпоративного управління в українських АТ гальмує розвиток економіки нашої держави, стримує приплив зовнішніх інвестицій та не дозволяє мобілізувати з інвестиційною метою кошти населення на організованому фондовому ринку.

Покращення практики корпоративного управління акціонерних товариств як значимої частини економічного сектору дозволить збільшити довіру інвесторів до цінних паперів товариств України, сприятиме зростанню ринкової капіталізації акціонерних компаній, а отже й економіку в цілому. За таких обставин вочевидь зацікавленість та значимість держави як суб'єкта забезпечення розвитку найкращих стандартів корпоративного управління.

Державні гарантії мають бути спрямовані на створення рівних умов для всіх учасників, захист їхніх прав та підвищення прозорості процесів. Це включає в себе регулювання засад часткової (пайової) участі різних стейкхолдерів у прийнятті стратегічних рішень, розкриття важливої інформації для інвесторів та встановлення механізмів взаємодії між управлінськими органами та акціонерами.

Реформи корпоративного управління, імплементація успішних зарубіжних практик та використання інноваційних інструментів сприяють досягненню кращих результатів в цій сфері. Наприклад, впровадження незалежних директорів у ради директорів підприємств, вдосконалення систем контролю за виконанням рішень та оцінки ризиків, а також розвиток ефективних механізмів конфліктів рішень можуть сприяти підвищенню якості управління.

Оптимізація діяльності органів державного контролю та регуляторів сприяє підвищенню якості корпоративного управління та забезпечує його подальший сталий розвиток. Наприклад, встановлення ефективної системи аудиту та нагляду за дотриманням стандартів корпоративного управління може забезпечити вчасну реакцію на порушення та вдосконалити механізми відповідальності.

Важливо підкреслити, що впровадження кращих практик корпоративного управління в Україні відіграє роль каталізатора економічного росту, збільшуючи конкурентоспроможність підприємств та сприяючи впровадженню стратегічних ініціатив для сталого розвитку країни. Це відкриває нові можливості для підвищення ефективності бізнесу, створення робочих місць та залучення інновацій.

Дослідження виконувалось в межах науково-дослідної роботи Національного університету «Одеська політехніка» за темою «Правове регулювання державотрорення соціально-економічних відносин в Україні» (ДР0122U002193), в якому автор як виконавець опрацював напрями, механізми та інструменти державних гарантій в системі корпоративного управління, а також запропонував алгоритм побудови моделі механізму державних гарантій на основі ризиків. Отже, вищевикладене свідчить про актуальність обраного наукового напрямку дослідження.

2. Ступінь обґрунтованості наукових положень, висновків і рекомендацій, сформульованих у дисертації

Аналіз змісту дисертаційної роботи і наукових публікацій І. Е. Лиховідової дають змогу зробити висновок про те, що основні наукові положення, висновки і рекомендації, сформульовані в дисертації, відповідають стандартам такого виду досліджень. Належний ступінь обґрунтованості наукових положень, висновків, рекомендацій, сформульованих у дисертації, їх вірогідність забезпечені коректністю об'єкту та предмету дослідження та узгоджено з метою і завданнями наукового дослідження.

У Вступі обґрунтовано актуальність теми дисертаційного дослідження, визначено мету, завдання, об'єкт і предмет дослідження, ступінь наукової розробленості теми, розкрито наукову новизну, теоретичне і практичне значення одержаних результатів, визначено ступінь їх апробації та особистий внесок дисертанта.

Наукові положення, висновки та рекомендації, сформульовані в дисертації, відповідають вимогам Міністерства освіти і науки України до такого виду досліджень. Ступінь обґрунтованості сформульованих автором наукових положень, висновків і рекомендацій підтверджуються всебічним аналізом значного переліку нормативно-правових актів і літературних джерел з досліджуваної теми, а також, завдяки вдалому застосуванню комплексу загальнонаукових і спеціальних методів дослідження.

Кожен наступний розділ чи підрозділ органічно пов'язаний із попереднім і логічно доповнює його. Обравши об'єктом дослідження суспільні відносини, що виникають в зв'язку із забезпеченням державних гарантій корпоративного управління в Україні, І. Е. Лиховідова досить ґрунтовно аналізує нормативно-правовий аспект регулювання процесу корпоративного управління, а також – процеси у цій сфері, що відбуваються в Україні в сучасних умовах та є предметом дослідження галузі знань публічного управління та адміністрування. Логіка викладання матеріалу корелюється з предметом дослідження: процес формування механізму забезпечення державних гарантій корпоративного управління в Україні

та його подальше удосконалення з метою наближення до стандартів Європейського Союзу та обраними методами дослідження. Це дозволило здобувачеві сформулювати підґрунтя з наукових підходів і концепцій, які покладено в основу її дисертації.

Дослідження базується на працях вітчизняних і закордонних науковців, які присвячені різним аспектам формування корпоративного управління в системі публічного управління в умовах його активного реформування.

Обрані методи дослідження дозволили, зокрема: сформулювати визначення понять (формально-логічний метод); дослідити становлення та розвиток державних гарантій корпоративного управління у різних соціальних умовах (конкретно-історичний метод); розглянути статистичні дані щодо державних гарантій корпоративного управління в Україні в умовах глобалізації, європейської інтеграції та діджиталізації (статистичний метод); провести аналіз основних принципів функціонування державних гарантій корпоративного управління, розгляді їх основних напрямів регулювання та визначенні особливостей державного регулювання та контролю (загальнонауковий діалектичний метод пізнання); дослідити причини загальних і конкретних явищ, проблем регулювання корпоративного управління, при визначенні особливостей регулювання його в Україні та при дослідженні зарубіжного досвіду у даній сфері (порівняльно-правовий метод); розглянути елементи державних гарантій корпоративного управління, що складають їх систему, яка визначається як чітко організована, багатокomпонентна, високотехнологічна система та являє собою врегульовану нормами права діяльність державних органів по регулюванню корпоративного управління, та захисту прав та інтересів усіх учасників та стейкхолдерів в процесі реалізації своєї корпоративної правосуб'єктності (системний метод пізнання); сформулювати наукові визначення та наукові висновки (метод комплексного аналізу).

Для дисертації характерна системність та ясність викладення матеріалу, вміння виділити суттєві моменти, чітка їх аргументація. Висновки дисертаційної роботи цілком обґрунтовані, коректні та логічно впливають з викладеного матеріалу.

Розроблені та обґрунтовані автором теоретичні та практичні положення в сукупності дають змогу удосконалити правові та організаційно-управлінські засади формування механізму забезпечення державних гарантій корпоративного управління в Україні, що створює підґрунтя для їх реалізації в практичній площині. Впровадження результатів дисертаційного дослідження в практику діяльності органів публічної влади підтверджено відповідними довідками.

Ознайомлення з текстом дисертації дозволяє констатувати актуальність розроблення автором досліджуваної проблематики в цілому, виокремлення найбільш гострих проблем у межах предмета проведеного дослідження, а також – наявність новизни їх наукового доробку.

3. Наукова новизна одержаних результатів

Наукова новизна одержаних результатів обумовлена тим, що в дисертаційній роботі запропоновано новий концептуальний погляд на процеси державного регулювання корпоративного управління в Україні, що полягає в обґрунтуванні комплексу теоретичних положень та розроблені практичних рекомендацій щодо подальших напрямів формування механізму забезпечення державних гарантій корпоративного управління в Україні.

У результаті проведеного дослідження вперше запропоновано поняття «державних гарантій корпоративного управління», під якими автором визначено складний механізм зобов'язань держави у вигляді взаємопов'язаних інституціональних, правових, економічних засад з метою створення якісного корпоративного управління як гарантії захисту прав інвесторів та стейкхолдерів.

Основні наукові положення, рекомендації дисертаційної роботи мають досить глибоке теоретичне, методичне та емпіричне обґрунтування.

Вірогідність отриманих результатів дослідження ґрунтується на теоретичному аналізі, узагальненні наукових праць вітчизняних і зарубіжних вчених та спеціальної наукової літератури з проблем корпоративного управління.

У першому розділі дисертації «Науково-теоретичні засади механізму забезпечення державних гарантій корпоративного управління в Україні» розкрито

сутність та генезис державних гарантій корпоративного управління в системі публічного управління та надано авторське визначення поняттю «державні гарантії корпоративного управління», під яким автором розуміється складний механізм зобов'язань держави у вигляді взаємопов'язаних інституціональних, правових, економічних засад з метою створення якісного корпоративного управління, як гарантії захисту прав інвесторів та стейкхолдерів. Дисертантом систематизовано теоретичні підходи до визначення поняття «корпоративне управління», в ході чого зроблено висновок, що корпоративне управління є сукупністю взаємозв'язків між усіма визнаними стейкхолдерами, що базується на певних принципах (кодексах) та нормах законодавства та має на меті забезпечення балансу та врахування інтересів всіх учасників корпоративних відносин та ефективну діяльність товариства. Лиховідовою І. Е. визначено вплив механізму забезпечення державних гарантій на розвиток корпоративного управління, а саме: державу визначено як головного стимулятора та зацікавлену особу у становленні належної системи корпоративного управління, що реалізує свою стимуляцію через складний механізм забезпечення державних гарантій системи корпоративного управління.

У другому розділі «Дослідження та аналіз формування механізму забезпечення державних гарантій корпоративного управління в Україні» автором розкрито роль держави як гаранта корпоративного управління та стейкхолдера, яка має наступні форми участі держави у формуванні та розвитку корпоративного управління: держава – учасник корпоративних відносин (виступає у ролі акціонера товариства, є власником частини корпоративного капіталу); держава – регулятор (встановлює певні правила шляхом прийняття загальних законодавчих норм, в межах яких відбувається формування корпоративного сектору економіки); держава – гарант (забезпечує та захищає права стейкхолдерів та інвесторів) та з'ясовано, що сьогодні в межах формування механізму державних гарантій корпоративного управління триває процес запровадження світових стандартів корпоративного управління, метою яких є підвищення захисту інвесторів та акціонерів товариств, а також ефективне управління корпоративним капіталом та залучення інвесторів до економіки. Також автором охарактеризовано сучасний стан механізму

забезпечення державних гарантій корпоративного управління в Україні, який засвідчив, що держава реалізує гарантії захисту та створення умов належного корпоративного управління в період повномасштабної агресивної війни РФ проти України як фундаменту функціонування та відновлення економіки країни. А також встановлена відсутність світових методичних рекомендацій та правил щодо забезпечення гарантій корпоративного сектору під час правового режиму воєнного стану, що змусило державу, як гаранта корпоративного управління, адаптувати механізм під діючі загрози без спирання на подібний досвід у світі. Дисертантом визначено засади формування механізму забезпечення державних гарантій корпоративного управління в Україні в умовах діджиталізації та обґрунтована нова складова механізму забезпечення державних гарантій корпоративного управління – віртуальна, яка вимагає відмінного від інших елементів корпоративного управління публічного адміністрування та гарантування, зокрема: операції із внесення криптовалюти до статутних капіталів господарських товариств; використання криптовалюти суб'єктами господарювання при розрахунках за товари та послуги; інвестиції у віртуальні активи суб'єктів корпоративного сектору в Україні.

У третьому розділі дисертації *«Актуальні напрями формування механізму забезпечення державних гарантій корпоративного управління в Україні»* Лиховідовою І. Е. проаналізовано світові моделі механізму забезпечення державних гарантій корпоративного управління та заходи впровадження щодо удосконалення національної моделі, на підставі чого сформульовано напрями удосконалення механізму забезпечення державних гарантій корпоративного управління в Україні, а саме: підвищення фахової грамотності акціонерів та стейкхолдерів з метою забезпечення якісного корпоративного управління; впровадження в національну практику корпоративного управління інституту досудового врегулювання спорів, як гарантії захисту прав акціонерів та інвесторів; впровадження ризик-орієнтованого пруденційного нагляду в систему публічного управління та адміністрування корпоративного сектору; розвиток корпоративної культури суб'єктів корпоративного управління шляхом фіксації в кодексі правил

корпоративної поведінки та інших стандартах ділової етики; інтеграція діджиталізації в корпоративне управління шляхом застосування блокчейн технологій при реєстрації власності часток, ведення голосувань, управління повноваженнями та забезпечення довіри між учасниками.

Дисертантом запропоновано напрямки розвитку форм державних гарантій корпоративного управління в Україні з урахуванням закордонного досвіду, а саме: запровадження інституту досудового врегулювання спорів у формі корпоративного договору – спеціального договірної механізму регулювання корпоративних відносин та медіації – альтернативна як юрисдикційна (судова медіація), так і неюрисдикційна (несудова медіація) форма захисту суб'єктивних корпоративних прав та/або інтересів учасників корпоративних відносин, що реалізується за допомогою незалежної сторони – медіатора, який має довіру всіх сторін конфлікту та сприяє досягненню швидкої, самостійної, добровільної згоди між сторонами конфлікту, що закріплюється відповідним юридичним документом (угодою).

Крім того, обґрунтовано пропозицію щодо вдосконалення механізму забезпечення державних гарантій корпоративного управління на прикладі банківської сфери, як найбільш розвиненої в контексті корпоративного управління на прикладі практики США.

І.Е. Ліховідова у дослідженні визначає та обґрунтовує особливості адаптації механізму забезпечення державних гарантій корпоративного управління в Україні до стандартів Європейського союзу, а саме запровадження інституту соціального підприємництва та екологічно-орієнтованого бізнесу відповідно до Стратегії сталого розвитку до 2030 р. та доведено, що державно-приватне партнерство, сьогодні є одним із ефективних інструментів державних гарантій корпоративного управління, який впливає на формування механізму забезпечення державних гарантій з урахуванням інтересів усіх учасників корпоративного управління, що, в свою чергу, підвищує рівень довіри з боку інвесторів.

Проведений аналіз дає змогу дійти висновку про те, що основні наукові положення, висновки і рекомендації, викладені в дисертації, є обґрунтованими, актуальними та новими в сфері публічного управління та адміністрування.

4. Повнота викладу результатів дисертації в опублікованих працях

Основні положення та результати дисертаційного дослідження опубліковано у 16 працях, серед яких – чотири статті опубліковано у наукових фахових виданнях України категорії Б, одна – у періодичному виданні іноземної держави (Чехія), 11 – у збірниках тез доповідей на науково-практичних заходах.

Результати дослідження були апробовані на таких наукових заходах різного формату, що засвідчує широку презентацію та обговорення результатів дослідження.

Кількість опублікованих праць відповідає вимогам, що встановлені Міністерством освіти і науки України щодо дисертацій на здобуття ступеня доктора філософії.

Детальний аналіз представленого рукопису дисертації та наукових публікацій дає підстави констатувати ідентичність публікацій і основних положень дисертацій.

5. Значення роботи для науки, практики та суспільства

Практичне значення результатів здійсненого дослідження впливає із завдань, що стоять перед наукою публічного управління та адміністрування і пов'язані з необхідністю глибокого вивчення основних напрямів, принципів та механізмів державних гарантій корпоративного управління, аналізу існуючих проблем, дослідження зарубіжного досвіду у даній сфері та впровадження відповідних рекомендацій у національну практику.

Наукові положення, висновки та рекомендації, отримані за результатами дисертаційного дослідження, є обґрунтованими та достовірними. Всі наукові результати, викладені в дисертаційній роботі, розроблено автором особисто. Сформульовані в дисертації наукові положення, висновки, рекомендації та пропозиції обґрунтовано автором самостійно, на підставі особистих досліджень та в результаті проведеного аналізу відповідного законодавства, а також опрацювання

максимальної кількості джерел нормативно-правових джерел та емпіричного матеріалу.

Наукові рекомендації, пропозиції, висновки, отримані в дослідженні були враховані та використані у діяльності Національної комісії з цінних паперів та фондового ринку, Національної служби посередництва та примирення в Одеській області, закладі вищої освіти.

У сукупності, отримані І. Е. Лиховідовою теоретичні та практичні результати дають змогу підвищити результативність процесу формування механізму забезпечення державних гарантій корпоративного управління в Україні.

6. Відсутність (наявність) порушення академічної доброчесності

Дисертаційну роботу Лиховідової Ірини Едуардівни було перевірено на академічний плагіат за допомогою ліцензійної програми. У результаті вивчення дисертаційної роботи порушень академічної доброчесності не було виявлено.

7. Дискусійні положення та зауваження щодо змісту дисертації

Оцінюючи в цілому позитивно подане до захисту дослідження, слід вказати на окремі дискусійні положення дисертації та висловити такі зауваження і пропозиції.

1. В цілому, підтримуючи авторську концепцію держави-гаранта та дослідження механізму забезпечення державних гарантій корпоративного управління за методом від загального до спеціального, доцільно було б починати аналіз з державної політики у різних сферах (інвестиційної, економічної, соціальної, ін.), що допомогло б класифікувати гарантії за цим критерієм та визначати конкретні інструменти державних гарантій корпоративного управління.

2. У науковій новизні дослідження вперше запропоновано поняття «державних гарантій корпоративного управління», яке досліджується та обґрунтовується у підрозділі 1.1. Сутність та генезис державних гарантій корпоративного управління в системі публічного управління (с. 46). Авторка проаналізувала ґрунтовну наукову, довідникову та нормативну літературу, проте,

на жаль, не звертається до розділу 4 Цивільного кодексу України (гарантія). У цьому розділі окрім поняття гарантії (в розумінні цивільного законодавства) встановлені інші складові моделі гарантії. Значення такої моделі гарантії у приватному праві є концептуальним та цінним для порівняння та подальшого вибудовування публічної (державної) моделі гарантій, зокрема у корпоративному управлінні.

3. У своєму дослідженні І.Е. Лиховідова розглядає та обґрунтовує цілі сталого розвитку України, як складову державних гарантій корпоративного відповідальності за впровадження та дотримання яких взяла на себе держава. Доцільно було б детально показати зв'язок між цілями сталого розвитку, корпоративним сектором економіки та державою як гарантом який забезпечує реалізацію зазначених цілей у корпоративному секторі та управлінні.

Висловлені зауваження відтворюють творчий характер роботи, суттєво не впливаючи на загальну позитивну оцінку дослідження І. Е. Лиховідової та характеризують значну складність досліджуваної проблематики.

8. Загальний висновок про відповідність роботи встановленим вимогам

Дисертаційна робота Лиховідової Ірини Едуардівни «Формування механізму забезпечення державних гарантій корпоративного управління в Україні» є цілісним, самостійним, завершеним науковим дослідженням, що вирішує важливе науково-прикладне завдання, має теоретичну і практичну цінність у галузі публічного управління та адміністрування.

На підставі вищезазначеного можна констатувати, що дисертаційна робота Лиховідової І.Е. на тему: «Формування механізму забезпечення державних гарантій корпоративного управління в Україні», відповідає вимогам Порядку присудження ступеня доктора філософії та скасування рішення разової спеціалізованої вченої ради закладу вищої освіти, наукової установи про присудження ступеня доктора філософії, затвердженому Постановою Кабінету Міністрів України від 12 січня 2022 р. № 44, а її автор – Лиховідова Ірина Едуардівна – заслуговує на присудження наукового ступеня доктора філософії у

галузі знань 28 «Публічне управління та адміністрування» за спеціальністю 281 «Публічне управління та адміністрування».

Офіційний рецензент:

доктор наук з державного управління,
професор кафедри публічного управління
та регіоналістики Навчально-наукового
інституту публічної служби та управління
Національного університету
«Одеська політехніка»

М. М. Миколайчук